

הלכות והנהגות

ממרן פוסק הדור רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת תולדות תשפ"ד

ברכת המצוות לקריאת שמע

(שיעור מרן שליט"א שנמסר שבוע שעבר לבני כולל תשובות והנהגות)

ברכות התורה נחשב כברכה על קריאת שמע

ונראה לומר בזה דבר חדש, ש'ברכות התורה' שבירך בבוקר מועיל להיחשב כ'ברכת קריאת שמע', וטעם הדבר מפני שיסוד המצווה דקריאת שמע הוא מצד 'מצוות עשה' דתלמוד תורה, שנצטוונו 'לקרוא דברי תורה' שיש בהם קבלת עול מלכות שמים. וזהו הטעם שחז"ל לא תיקנו ברכת 'אשר קדשנו במצוותיו' על קריאת שמע, כיון שמועיל לזה 'ברכות התורה'.

הן אמת שלכתחילה תיקנו חז"ל לומר 'ברכת אהבת עולם' לפני קריאת שמע, שברכת 'אהבת עולם' נחשב כעין ברכות התורה, ולכתחילה צריך להסמיך הברכה לק"ש, אבל גם בלא זה יוצאים ע"י ברכת התורה, ואינו נחשב 'מבטל חיוב ברכה'.

הוכחות שיסוד מצוות קריאת שמע הוא מדין 'תלמוד תורה'

ונראה להביא כמה וכמה ראיות ליסוד דברינו, דמצוות קריאת שמע הוא מדין 'תלמוד תורה'.

[א] ראשית, נראה שהדבר מפורש להדיא בירושלמי (ברכות פרק א' הלכה ב') דס"ל שרבן שמעון בן יוחאי לא הפסיק באמצע הלימוד לקרוא קריאת שמע, והקשו שם בירושלמי שהרי לשאר מצוות כגון לעשות סוכה היה רשב"י מפסיק, ומאי שנא קריאת שמע שלא הפסיק.

ומתריצין שם בירושלמי: "טעמיה דרשב"י זה שינון וזה שינון ואין מבטל שינון מפני שינון", ע"כ. וביאור הדברים הוא שיסוד מצוות קריאת שמע הוא דין "שינון" - והיינו מצוות תלמוד תורה, לכן כיון שרשב"י עסק רק בתלמוד תורה היה פטור ממצוות קריאת שמע שעניינה מצוות תלמוד תורה.

תמיהת הקדמונים היאך קוראים ק"ש בלא ברכה

המפרשים תמהו מהו הטעם שלא תיקנו לברך 'אשר קדשנו במצוותיו' קודם קריאת שמע, והלא בכל הברכות תיקנו חז"ל לברך ברכת המצוות, ומאי שנא קריאת שמע מכל המצוות.

מלשכת הגזית

להשיב מלחמה שערה בליל שבת

מרן רבן של ישראל שליט"א נשא במהלך שבוע שעבר דברי חיזוק מרוממים בהיכל ישיבת 'דעת אהרן' בראשות הגאון רבי ניסן קפלן שליט"א, והתייחס להנהגתו של בן ישיבה בזמן מלחמה.

את דבריו פתח בדברים נוקבים: "בני תורה צריכים להבין שהחרב האמיתי במלחמה הוא לימוד התורה הקדושה, ולכן מי שחלילה מתרשל עכשיו מלימוד התורה, יש עליו תביעה מיוחדת שהוא פושע בחובת השמירה על יושבי ארץ הקודש".

לאחר מכן עורר את בני הישיבה לנצל את לילות שבת הארוכים של החורף ללימוד התורה בהתמדה יתרה: "במיוחד יש לעורר לנצל הזמן בלילי שבת החורף הארוכים, שיש בהם הרבה זמן ללימוד התורה, ובפרט בזמנינו שהוא זמן מלחמה, צריכים להשיב מלחמה שערה, ולהוסיף שעות בלימוד גם ביום שיש בו בליל שבת ובמוצאי שבת.

בדבריו הביא דברים ששמע בצעירותו ממרן הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל. "העולם תמהים ושואלים מדוע לא יוצאים היום מהישיבות גדולי תורה כמו בדורות הקודמים, אבל הטעם לזה פשוט - כי בשישי שבת שזהו שליש מהשבוע מתבטלים, ומאבדים את כל הרציפות של לימוד התורה".

את דבריו חתם בדברים מעוררים אודות מה שצפוי לעבור בתקופת חבלי משיח: "אנחנו נמצאים עכשיו בתקופה של 'חבלי משיח', וקשה לנו אפילו לתאר במחשבה מה שאנחנו צריכים לעבור בחבלי משיח, ולכן עכשיו הוא הזמן להעיר המחשבה לתשובה כדי שלא נצטרך לעבור הייסורים האלו.

"ובגמ' בסנהדרין (צ"ח ע"ב) איתא "מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח, יעסוק בתורה ובגמילות חסדים", ודקדק הקדוש ה"חפץ חיים", שלא אמרו "למד תורה ויעשה גמילות חסדים", אלא אמרו "יעסוק בתורה ובגמילות חסדים", והרי שכדי להינצל מחבלי משיח צריך לעשות את התורה וגמילות חסדים כ"עסק" שהוא טרוד בו וחושב היאך לשפר עוד ועוד, והיאך יוכל להרוויח עוד כמה רגעים ללימוד התורה, ועי"ז יזכה להינצל מחבלי משיח.

וביותר תמהו הראשונים במי שקורא ק"ש קודם התפילה - בלא ברכות קריאת שמע כלל, היאך קורא ק"ש בלא ברכה, והלא בכל מצוות עשה צריך ברכה קודם, וכאן יוצא המ"ע בלי ברכה.

ובאמת רבינו יונה (ריש ברכות) הביא מחלוקת הראשונים בזה, וז"ל שם [אודות הקורא ק"ש בלא ברכותיה]: "וכתב רב עמרם ז"ל שבשעה שקורא אותה יברך אקב"ו לקרוא ק"ש ואומר מורי הרב שאין זה נכון שברכה זו לא מצינו אותה בשום מקום", עכ"ל. והרי מבואר דלדעת רב עמרם גאון, מי שקורא ק"ש בלא ברכותיה, צריך לברך 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו על קריאת שמע', אבל רבו של רבינו יונה דחה דבריו מההלכה.

וכן אנו נוהגים היום שמי שקורא ק"ש קודם התפילה, אינו מברך לא 'אשר קדשנו במצוותיו', וצריך ביאור על מה סמכו לבטל חיוב ברכה לקריאת שמע.

ובתשובות 'פרי יצחק' להגאון ר' איצלה בלאזר זצ"ל (ח"א סימן א - ב) נקט שחז"ל תיקנו ברכת 'אהבה רבה' שיועיל כ'ברכת המצוות' על ק"ש, ולכן לדעתו יש חיוב מדינא לקרוא ק"ש עם ברכותיה דווקא, ומסיק שם שצריך אף להתפלל ב'יחידות' בתוך זמן ק"ש, כדי לומר ק"ש בברכותיה.

אמנם למעשה לא נהגו להתפלל ביחידות לפני זמן ק"ש כדי לקרוא ק"ש בברכותיה, וצריך ביאור על מה סמכו העולם.

(א.ה. מחמת קוצר מקום בגליון לא הובא כאן אלא מעט, ואי"ה יושלם בשבוע הבא)

הדברים נערכו מתוך ספרי מרן רבינו שליט"א ורשימות תלמידים ונעודו לעורך לב המעיין

עובדא מופלאה שסיפר

הגאון הגדול רבי אריה לוי שליט"א

לפני כשבועיים נכנס למעונו של מרן שליט"א, הגאון הגדול רבי אריה לוי שליט"א חבר מועצת גדולי התורה וראש ישיבת שכר שכיר, שזכה להתקרב כבר מצעירותו למרן שליט"א ולדבר עמו בלימוד.

במהלך הביקור, עורר הגאון הגדול שליט"א זכרונות ילדות וסיפר את הרשמים הקיימים בזכרונו מימי ילדותו, כאשר זכה לקבל תורה מפי מרן שליט"א, וכך סיפר הגאון הגדול שליט"א:

"איני יכול לשכוח, כאשר הייתי ילד קטן, יצא קול שמועה בעיר על ה'לונדונער עילוי' שבא לארץ הקודש, (א.ה. כן נקרא מרן שליט"א בימי בחרותו בעולם הישיבות), והתעורר אורה של תחרות בין הלומדים מי יוכל לדבר בלימוד עם ה'לונדונער עילוי', ואני העזתי ובאתי לדבר בלימוד, ודיברנו על כל השיטה מקובצת בב"ק דף ע"ג במחלוקת אביי ורבא בסוגיא דלמפרע הוא גובה, וזה היה נקרא 'השגה' גדולה לדבר בלימוד עם ה'לונדונער עילוי'.

ובזכרוני שלאחר שהחל מרן שליט"א להוציא לאור את סדרת ספריו "מועדים וזמנים", הביא ב' כרכים ספרי מועדים וזמנים לישיבת חברון, ובישיבת חברון הכניסו את ספרי מועדים וזמנים למדף מיוחד שיש שם ספרים מיוחדים שנעולים עם מפתח - לרוב הביקוש שהיה לספרים אלו.

אין מי שיכול לבוחנו

בשבוע שעבר הבאנו במדור זה עובדא מופלאה שסיפר מרן ראש הישיבה הגרב"מ אזרחי זצ"ל, כאשר טובי האריות בישיבת חברון ביקשו לבחון את מרן שליט"א אך לא מצאו בקי שיכול לבוחנו על כל הש"ס בעיון, ועל כן התאגדו יחד קבוצת אריות שבחבורה, כל אחד בקי בסדר אחר, זה בקי במיוחד בסדר קדשים, וזה בקי במיוחד בסדר נשים וכו', וביחד התאגדו להריץ למרן שליט"א שאלות למכביר בכל חלקי הש"ס, ואז עמדו על טיבו בראותם כי הבחור משה שטרנבוך בקי בכל הש"ס כולו בעיון.

השבוע, קיבלנו מכתב מאחד הקוראים שביקש להשלים את התמונה עם התבטאות מופלאה שהתבטא רבינו החזו"א זצוק"ל בפני חותנו של רבינו, כפי שהובא בעבר בגליונו.

היה זה כאשר החזו"א הציע למקורבו הרה"ח ר' יעקב שכטר זצ"ל לקחת את מרן שליט"א לחתן עבור בתו. אך ר' יעקב שכטר רצה תחילה לעמוד על טיבו של הבחור ולתהות היטב על קנקנו, ובעקבות זאת שאל ר' יעקב את החזו"א: 'מי יבחן את הבחור' לראות שהוא אכן יודע ש"ס וכו'.

או אז השיב לו החזו"א במשפט מבהיל בהאי לישנא [כפי שסיפר לימין הרה"ח ר' יעקב שכטר זצ"ל]: **"בדורינו אין מי שיכול לבחון אותו!** הוא רבי עקיבא אייגר של הדור הבא, תחטוף אותו בשני ידיים", עכ"ל.

הנהגות מרן שליט"א מימי המלחמה בצעירותו (חלק ג')

כשהחיה הנאצית חתמה על כתב כניעה. ובכל אותם ימים שררה בלונדון אווירת חירום. ההרגשה שהשטן כובש את העולם, והוא עומד מעבר לתעלת למנש בחרבו השלופה, לפתה את הלבבות באימה גדולה.

אבל בישיבה המשיכו הסדרים כסדרן. היינו מנותקים מרעשי המלחמה. וכאילו אין מלחמה בחוץ. הרב שניידר עמד על גבנו, כמו גנרל בחזית הקרב - הישיבה מבחינתו הייתה חזית קרב - ועודד והמריץ את תלמידיו המפוחדים להפקיר את החרדות, ולהשליך אותן בעזות דקדושה אל מחות לחומות בית המדרש... למקד את כל המחשבות המתרוצצות - בעסק התורה בלבד.

ובשעה שהעולם גועש ורועש, הנאצים פולשים לצרפת, לארצות אפריקה והבלקן, מיליוני יהודים נרצחים במלחמה עקובה מדם, ועל לונדון ניתכות הפצצות כבדות, בישיבת תורת אמת למדו כרגיל, בלי להתפעל מרוחות המלחמה.

(הועתק מתוך ספרו החדש של הרב יעקב ב. פרידמן הנמצא בשלבי עריכה אודות תולדות חייו של מרן שליט"א המושלם בעובדות והנהגות שקיבל מרן שליט"א מרבותיו).

זכורני כאשר הגיעו השמועות מחרירות על תאי גזים וכבשנים ועינויים. ככל שהמלחמה פשטה, והאקציות גברו ופלוש למדינות מזרח אירופה, נחשפה השואה במלא אימתה. חלק גדול מהבחורים, שהיו בעצמם פליטים מעמק הבכא, מפולין המדוממת, היו שרויים בשברון לב נורא. בעודם יושבים על התורה והעבודה בלונדון, השתולל השטן הארור בעיירתם ובבתי אבא ואמא בפולין. איש מהבחורים הללו לא ידע עם הוריו בחיים. הם ידעו שיהודים בעיירות מוצאם נשחטים מדי יום, והוריהם ואחיהם נעים בין מחנות ההשמדה לאפר הכבשנים.

הפחד והשמועות והבלתי-נודע ליוו את הישיבה ופליטי פולין שבתוכה מתחילת ת"ש, כשנסגרו הגבולות, עד אייר תש"ה,

בהר ציון תהיה פליטה

הגאון הגדול רבי אריה לוי שליט"א חבר מועצת גדולי התורה וראש ישיבת שכר שכיר, נכנס במהלך השבוע האחרון למעונו של מרן שליט"א לדון ולהתייעץ במספר נושאים העומדים על הפרק.

במהלך הביקור ביקש הגאון הגדול שליט"א לשימוע דעת תורה על המצב הקשה בארץ הקודש. ואז נענה מרן שליט"א ואמר: "אין חכמה ואין עצה ואין תבונה. המצב קשה מאוד. השנאה ליהודים נעשה גרוע מיום ליום. אבל בהר ציון תהיה פליטה".

היכן להתפלל על השבויים

במהלך השבוע האחרון נשאל מרן שליט"א היכן לכוון בתפילת שמונה עשרה על השבויים, בברכת 'שומע תפילה' או בברכת 'רפאנו'.

והשיב רבינו: בתפילת 'ושא נס לקבץ גלויותינו וקבצינו יחד מארבע כנפות הארץ'.

ולאחר מכן הוסיף רבינו: האמת היא שכולנו שבויים כאן בארץ הקודש תחת שלטון של רשע וכפירה.

חכם עדיף מנביא

לפני כעשר שנים, כאשר כמיליון יהודים תושבי ארץ הקודש התאספו יחד לעצרת מחאה גדולה ואדירה נגד חוק גיוס בני הישיבות, עורר מרן רבינו שליט"א כי מעיקר החובה אינו רק 'מלחמה' בעלמא נגד רשויות השלטון, אלא מעיקר החובה הוא 'לחזק את בדק הבית' מבפנים, והיינו לחזק את רוחם של כלל בני הישיבות, - גם מהשכבות החלשים יותר, כי בשעה שכלל בני הישיבות - וגם החלשים שבהם, יתרוממו ברוחם ויכירו בגודל מעלתם שהם בני תורה, אז לא יחפשו כלל לשרת בצבא, אבל ברגע שיסתכלו על עצמם כפחותי דרגה על שאינם משרתים בצבא, ולא יבינו את גודל מעלתם שהם כבני תורה שומרים על כלל ארץ הקודש, אז עלולים ליפול החלשים שבהם לצבא - מתוך תשוקה להתחבר לצבא כדי לשרת ולתרום' לשמירה והגנה על יושבי ארץ הקודש.

בדרשותיו בתקופה היא, עורר מרן שליט"א רבות בנושא זה, וחזר ודרש כי החובה מוטלת על ראשי הישיבות והרמ"ם והמשגיחים, לרומם את בני הישיבות מבפנים, ולבצר את רוחם שיבואו עם 'ויגבה ליבו בדרכי ה' על גודל זכותם להיות 'חיילים' בצבא ה', וכך לא יחפשו ללכת למקורות זרים ח"ו.

• • •

בתקופתנו אנו, הצביעו רבנים ומרביצי תורה על דברי מרן שליט"א לפני כעשור, באומרם "עד כמה גדלו דברי חכמים", שכן לדאבונינו ולדאבון כל לב, כיום התפרסם על כמה וכמה בני הישיבות מהשכבות החלשות יותר, שמתוך חלישות הדעת וחסרון בהכרה בגודל חשיבתם, מחפשים לקחת חלק ונחלה יחד עם הצבא בשעת מלחמה, ועל זה מהדהד קול זעקת מרן שליט"א לפני כעשור: "עיקר חובתינו אינו רק מלחמה מבחוץ, אלא החובה לחזק ולבצר את בדק הבית מבפנים!"